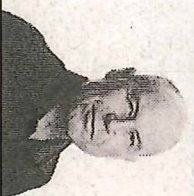

Hist hvor ingen vej slår en bugt

AF LABS HENRIK AAGAARD

Den danske mark er ikke bare mejet, men er blevet meget større og mere ensformig. Det har i de seneste årtier kraftigt reduceret antallet af danske markveje. Vi tog på markvejstur med en bekymret geoforsker.

Det er bidende koldt. Men også smukt og frem for alt stille. Her falder hjertet til ro.

Det eneste, man kan høre i den friske luft, er nordøstenvindens svage susen og en flok skræpende grågæs, der trækker hen over den grå og drivende februarhimmel. Vi er tæt på naturen, og det er vi, fordi vi går på en markvej. Den bugter sig fra en bakketop ved den hvidkalkede og billedskønne Annisse Kirke i Nordsjælland og ned gennem marker og forbi krat, småskov og tilfrosne vandhuller. I horisonten svirrer enkelte fugle i luften over den, efter danske forhold, mægtige Arresø.

Vores følgesvend på spadsereturen i de to grusbelagte hjulspor er seniorforsker Ole H. Caspersen fra Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på Københavns Universitet. Han er en rank og vejrbitd mand, som begejstret og på et charmerende syngende borrholsk fortæller om markvejenes lyskæligheder. Herunder om at forskning peger på, at stressniveauet falder, så snart vi bevæger os bort fra byens larm og følger traktorsporene ud i det åbne landskab – ud til der, hvor bil og motorlarm er erstattet af fåvildt og naturens egne sagte lyde:

»Markvejen er simpelthen vores bedste ad-

FAKTA Om rapporten

Rapporten »Udvikling i agerlandet 1954-2025« er udfærdiget af geoforskere ved Københavns Universitet, Ole Hjorth Caspersen (hovedforfatter) og Patrik Karlsson Nyed Andersen, for Reddandias Collective Impact-gruppe. Tanken er, at rapporten skal danne grundlag for en diskussion om fremtidens udvikling af det åbne danske landskab. Før rapportens nylige offentliggørelse har bl.a. Bæredygtigt Landbrug og Landbrug & Fødevarer haft mulighed for at gøre indsigelser.

I rapporten har forskerne udvalgt i alt otte fire kvadratkilometer store agerlandsområder med varierende landskabsstyper og jordbund – fem i Jylland, et på Fyn, et i Nordsjælland og et på Lolland. Bl.a. ved hjælp af flyfotos fra 1954 og frem har forskerne kunnet identificere de markante forandringer i agerlandet.

gangsbillet til den åbne natur. Den giver os mulighed for at komme tæt på landskabet på en helt anden måde, end selv en cykelsti eller en sognevej gør.»

Det er bare blevet sværere for os at få denne eksklusive adgang til det åbne land, for det går stærkt tilbage for de danske markveje. Der bliver færre og færre af dem, og samtidig bliver de marker, der omgiver de stadtigt færre hjul- og vandrespor, til stadighed større og mere og mere ensartede.

Det har Ole H. Caspersen dokumenteret som hovedforfatter til en opsigtsvækkende ny rapport om udviklingen i det danske agerland siden 1950'erne. Bl.a. ved hjælp af gamle og nye flyfotos har han analyseret landskabernes forandringer siden 1954 på otte nøje udvalgte og hver især fire kvadratkilometer store lokaliteter i Danmark, og det tegner et billede af en nation, der undergår dramatiske forandringer i agerlandet.

»Fra år til år sker ændringerne så langsomt, at vi typisk ikke sanser dem. Men over længere perioder er forandringerne stærkt iøjnefaldende,« fastslår forskeren.

I størsteparten af de otte undersøgte kvadrater – fem i Jylland og tre på øerne – er antallet af markveje mere end halveret siden 1954. Markveje, der tidligere førte fra én gård til en anden eller bare fra mark til mark, er i vid udstrækning sløjfet – og dermed også adgangen til landskabet.

Markvejen her bugter sig fra en bakketop ved den hvidkalkede Annisse Kirke i Nordsjælland og ned gennem marker og forbi krat, småskov og tilfrosne vandhuller. Foto: Thomas Løktefeldt

Fra parkeringspladsen foran Annisse Kirke starter Ole H. Caspersen sin lille Skoda Yeti og sætter kursen mod en nærliggende markvej, der følger skellet mellem skov og mark i det smukke og kuperede dødis-landskab nær landsbyen Alsønderup. Han standser vognen ud for en stor og vintemøgen mark og peger over mod en gård i det fjerne:

»Her lå tidligere en markvej, men den er pløjet over og blevet en del af marken.«

I hans rapport illustrerer to luftfotos af et agerlandskab nær Esbjerg, optaget i henholdsvis 1995 og 2015, i næsten sælsom grad udviklingen:

Inden for en 122 hektar stor afgrænsning lå der i 1995 hele 32 marker med forskellige afgrøder her. Nu er hele det mere end en kvadratkilometer store område forandret til en stor og ensartet mark.

I dag er der ifølge det digitale markkort, som

er baseret på landmændenes egne opgørelser, 15 dyrkede danske marker, der er større end en kvadratkilometer - det vil sige af en størrelse, som man ellers typisk skal til det amerikanske Midwesten for at finde magen til. Så sent som i 2010 var der kun syv. De fleste af disse kæmpemarker ligger på frugtbare jorde i den sydøstlige del af Danmark.

»I nogle af de otte undersøgte områder er markstørrelserne steget med 240 procent siden 1954, og mange steder er den steget med over 50 procent. Hvis den her udvikling fortsætter, og det tyder næsten alt på, at den vil gøre, vil vi i stigen de grad få landskaber, der fremstår som fuldkomment monotone dyrkningsflader med meget ringe tilgængelighed,« siger Ole H. Caspersen.

Den helt store bagvedliggende forklaring på markvejsfaldet og stigningen i mængden af næsten endeløse marker er mekaniseringen og automatiseringen af landbruget - en udvik-

**Mark-
vejen er
simpelthen
vores bedste
adgangsbillet til
den åbne natur.**

Ole H. Caspersen, seniorforsker fra Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning

ling, der for alvor tog fart i 1950'erne og 1960'erne.

Udviklingen har været så omfattende, at der i dag bare er cirka 36.000 landbrug tilbage. Tilmeldt er kun godt 10.000 af disse fuldtidslandbrug. I midten af forrige århundrede var der over 190.000 landbrug, og langt størstedelen var mindre husdyrbrug.

De store landbrugsmaskiner på de stadig større gårde skal udnyttes effektivt, og i den proces er talrige markveje i de seneste årtier blevet pløjet op, mens markernes størrelse er vokset parallelt. Samtidig er maskinerne efterhånden blevet så store, at de ikke længere kan køre på de gamle markveje.

»Traktorer, mejeritærskere og sprøjtebomme er vokset kolossalt, og derfor er der behov for større marker for at kunne udnytte maskinerne rationelt. Vejene ligger simpelthen i vejen for markudvidelsen, og i stedet for markveje får man pleje- eller sprøjtespor, hvor de mo-

akademisk
rejsebureau
Tænk på din ferie ...

Med besøg på det
Danske
Kulturinstitut

RUSLANDS
HOVEDSTÆDER
SKT. PETERSBORG OG MOSKVA

Se fald rejsebeskrivelse på [akademiskrejsebureau.dk/ru](#)

Moskva er Ruslands røde hjerte, mens Skt. Petersborg er landets kulturhovedstad. Byerne står i kontrast til hinanden, og man skal besøge dem begge for at forstå nuancerne af verdens største land. Vores akademiske ekspertsejleder guider os bl.a. igennem Vinterpaladsets kunstskatte, Moskvas røde Kremli og i Dostojevskijs fodspor, når vi går ind bag facaden, og ser hvordan den lokale russer stadig bor i fællessjæligheder fra sovjettiden.

På rejsen er bl.a. inkluderet:

- ✦ 8 dages rundrejse,
- ✦ fly f/r fra København,
- ✦ overnatning i dobbelthærelse,
- ✦ to middage og tre frokoster,
- ✦ alle entréer og ekskursioner,
- ✦ ekspertrejseleder
- ✦ alle drikkepenge

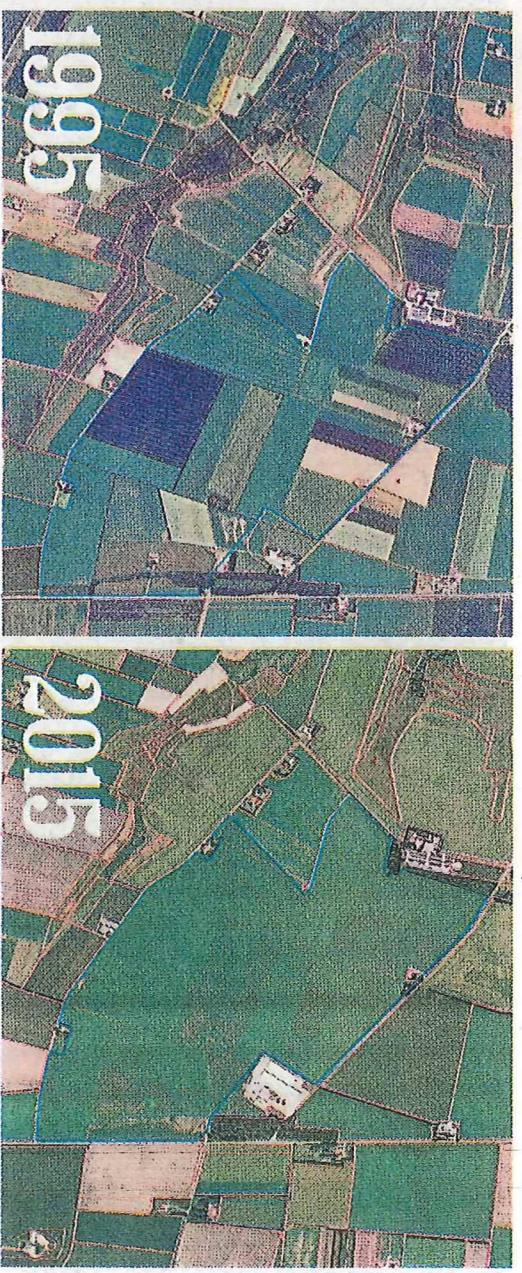
4 afgange i 2017
10/4, 7/5, 19/7, 16/8
Pris fra 10.995,-

Rejs f.eks. med Rikke Helms
Cand.mag. i russisk og dansk og tidligere direktør for Det Danske Kulturinstitut i Skt. Petersborg.

- DAG 1** Den røde plads og Moskvas metro. Russisk velkomstmiddag.
- DAG 2** Rundvisning i Kremli med Ivan den Stores klokke-tårn. Moskvas Universitet og Moskva-Citi.
- DAG 3** Novodevitje-klosteret og kirkegården. Moskvas gågade Arbat og et lokalt marked.
- DAG 4** Tog til Skt. Petersborg.
- DAG 5** Rundvisning på Vinterpaladset med Eremitage-museet. Bag facaden byvandring.
- DAG 6** Peter og Paul-katedralen, hvor alle zar'er ligger begravet. Blodskatedralen og Nevskijs Prospekt.
- DAG 7** Ekskursion til sommerpaladserne Peterhof og Katharina-slottet med travkammeret. Eksklusiv kulturaften på det Danske Kulturinstitut.
- DAG 8** Hjemrejse.

Information og tilmelding

Tlf 33 32 32 65 • [akademiskrejsebureau.dk](#)

deme kæmpemaskiner kører, i øvrigt i stigen-de grad selvstyrrede ved hjælp af GPS-naviga-tion. I dag er traktorføreren ofte en ren passa-ger, « forklarer han.

Automatiseringen har også i nogen grad haft konsekvenser for de små biotoper, der typisk præger det åbne landskab, f.eks. krat, små lunde med træer, hede, overdrey, læhegn og vandhuller. Det vil sige steder, der tiltrækker insekter, fugle, vilde pattedyr og planter, og som dermed skaber en rigere biodiversitet.

Som eksempel peger seniorforskeren på et af de otte undersøgte områder - et stærkt in-tensivt drevet landbrugsområde på Vestlo-land. Her lå tidligere adskillige gamle mægel-grave, der fungerede som små, men vigtige biotoper med åbne vandhuller. Men sammen med andre »fremmedelemler« i landskabet er næsten alle mægelgravene stort og tåligt blevet udradet siden 1950'erne, kan han se på de forskellige luftfotografier af arealet. Man-ge er tilmed forsvundet efter 1995, da mægel-gravene blev underlagt naturbeskyttelseslov-givning.

Resultatet er, at det to gange to kilometer store landbrugsområde på Vestlolland i dag kun rummer 1,5 pct. biotoper. Det vil sige, at områder for næsten 99 procent vedkommende udelukkende er ensformige og intensive dyrkede marker. I de øvrige syv områder ud-gør de små åndehuller typisk fem-ti pct. af landskabet, men ofte er de af »trivial« og ens-artet karakter og stærkt påvirket af sprøjte-midler.

Har landmændene drevet det for vidt på f.eks. Vestlolland?

»Området byder i hvert fald ikke på lige så mange oplevelser som et mere sammensat landskab. Det er, må man sige, en begrænset og noget monoton oplevelse at gå ud over en én kvadratkilometer stor hvedemark. Når bio-topindholdet er helt nede på halvdelen pct., har det betydning for rigdommen af fugle og insekter, og der er ikke mange steder, hvor ager-høns kan fouragere.«

Hvordan tegner fremtiden sig for den danske markvej?

»I 2004 blev der indført en regel om, at lods-ejerne i de fleste tilfælde ikke må spørre eller fjerne markveje uden godkendelse fra kom-munen. Jeg kan konstatere, at der siden 1995 overordnet set er sket en mindre reduktion i antallet, og i samme periode er der faktisk etab-leret enkelte nye markveje, ikke mindst til vindmøller, der jo kræver løbende vedligeholdelse. Men jeg er overbevist om, at der også frem mod 2025 vil ske en fortsat reduktion i tilgængeligheden på grund af landbrugsrets-

Fra 32 til én mark: Luftfotografierne her viser nøjagtig det samme landbrugs-område nær Esbjerg i

1995 og i 2015. Inden for afgrænsningen var der i 1995 32 marker med varierende afgrøder. 20 år senere var hele afgræns-ningen forandret til en enkelt monoton mægamark på hele 122 hektar, svarende til 1,22 kvadratkilo-meter. I dag er der mindst 15 marker af en sådan størrelse i Danmark. I 2010 var der syv. Fotos fra rapporten

satte tilpasning til den teknologiske udvikling - med mindre vi simpelthen får indtænkt an-dre måder at øge tilgængeligheden på, f.eks. i form af trampestier.«

Hvorfor er markvejene så betydningsfulde?

»De har stigende rekreativ betydning for danskerne, og det gælder både for folk i lokal-samfundet og for andre, der besøger landska-bet for at komme så tæt på naturen som mu-ligt. Vi kan se, at mange ikke er bekendt med, at de faktisk har ret til at cykle og gå på mark-vejene. Der ligger en rekreativ ressource der ude, som man kunne udvikle yderligere. En af vores pointer er netop, at der bør ske en ud-vikling i samarbejdet mellem kommuner og landmænd med henblik på at kunne udnytte de større markveje rekreativt i et netværk. Ef-ter skov og strand er de åbne landskaber og dermed markvejen det sted, som danskerne oftest søger hen i naturen. Se bare på alle de danskere, der kører rundt derude på mountain-bike eller spadserer raskt af sted med vandre-stave.«

Ole H. Caspersen henviser til lands-dækken de spørgeskemaundersøgel-ser fra henholdsvis 1995 og 2008 om danskernes ønsker til naturen og land-skabet omkring deres bopæl.

De viser først og fremmest, at vi vil være mere tilbøjelige til at komme ud i naturen, hvis der var større chance for at se vildtlevende dyr, og hvis der i det hele taget var flere natur-områder.

Så muligheden for at se springende hare eller en sjælden vibe i flugt over markvejen er blandt det, vi værdsætter allermost, når turen går til naturen. Men uden markveje til at kom-me dertil og med et stigende antal monotone mægamarker uden naturmæssige åndehuller bliver chancen mindre og mindre for at få op-levelsen i et udpræget kulturlandskab som det danske.

Med til historien hører også, at kun otte pro-cent af Danmarks landareal kan betegnes som Natura 2000-områder og dermed beskyttet natur. Det er den mindste andel blandt sam-tlige EU-lande, hvilket bl.a. har fået Danmarks Naturfredningsforening til at udåbe vores na-tur til »den mindste og ringeste« i EU.

Eneste trøst er måske, at bønderne i Dan-marks fortid skovede så mange træer, at der omkring år 1800 kun var ca. tre pct. skov til-bage herhjemme. I dag er andelen godt 14 pct.

Til gengæld var Danmark for 200 år siden gennemkrydset af markveje overalt, marker-ne var små og varierede, og plante- og dyreliv-et generelt væsentligt rigere end i nutiden.

lha@berlingske.dk